

Media: ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ **Page:** 1,52-53 **Published at:** 30-01-2022
Author: **Surface:** 1999.75 **Circulation:** 32170
Subjects: cm²

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ
ΣΕΡΧΙΙ ΠΛΟΚΧΙ
Ιστορικός, καθηγητής
στο Χάρβαρντ

**«Η Μόσχα θέλει
το Κίεβο στον
μετασοβιετικό
χώρο»**

ΑΓΓΕΛΟΣ ΑΛ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ,
ΣΕΛΙΔΕΣ Α28-29

ΣΕΡΧΙΙ ΠΛΟΚΧΙ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

«Η Μόσχα θέλει να εντάξει την Ουκρανία στον μετασοβιετικό χώρο»

Ο ιστορικός και καθηγητής του Χάρβαρντ εξηγεί τις ιστορικές αιτίες της σημερινής ρωσο-ουκρανικής κρίσης, αναλύει τις απώτερες επιδιώξεις της Μόσχας, ενώ εκτιμά ότι «η θυσία και άλλου ουκρανικού εδάφους δεν πρόκειται να λύσει το πρόβλημα»

ΣΤΟΝ ΑΓΓΕΛΟ ΑΛ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟ

Η σημερινή Ρωσία δεν θέλει απλώς να ουδετεροποιήσει την Ουκρανία. Αυτό που θα επιθυμούσε είναι να την εντάξει σε έναν «μετασοβιετικό χώρο» τον οποίο και θα ελέγχει. Από αυτή την άποψη, η πιθανή «θυσία» εδάφους με σκοπό τον κατευνασμό των ανησυχιών της Μόσχας δεν πρόκειται να λύσει το πρόβλημα. Ο Σέρχι Πλόκχι, με τον οποίο «Το Βήμα» συνόμιλησε πριν από λίγες ημέρες, είναι κάτοχος της έδρας Mykhailo S. Hrushevsky για την ιστορία της Ουκρανίας και διευθυντής του Ουκρανικού Ινστιτούτου Ερευνας στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ. Είναι επίσης ο συγγραφέας του άκρως ενδιαφέροντος βιβλίου με τίτλο «The Gates of Europe: A History of Ukraine» στο οποίο περιγράφει όλη την ιστορική διαδρομή μιας χώρας ευρισκόμενης σε ένα από τα κομβικότερα «γεωπολιτικά σύνορα» του πλανήτη. Όπως εξηγεί ο Πλόκχι, η σημερινή κατάσταση έχει τις ρίζες της στη γέννηση της σύγχρονης ανεξάρτητης Ουκρανίας μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991 και οι Ηνωμένες Πολιτείες μάλλον είχαν αυταπάτες για την πορεία που θα ακολουθούσαν τα πράγματα. Ο κ. Πλόκχι είναι συγγραφέας και άλλων βιβλίων με ενδιαφέρον για τον χώρο της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Στα ελληνικά έχει εκδοθεί ένα άλλο βιβλίο του με τίτλο «Γιάντα: Το Τμήμα της Ειρήνης» (Εκδόσεις Πατάκη).

Η διάλυση της ΕΣΣΔ και η ανεξαρτησία

Το 1991, με το Τείχος του Βερολίνου να έχει πέσει και το Σύμφωνο της Βαρσοβίας να έχει διαλυθεί, ο Μιχαήλ Γκορμπατόφ, ως τελευταίος σοβιετικός ηγέτης και ο Μπόρις Γέλτσιν, ως πρώτος πρόεδρος της Ρωσίας, αναζητούσαν τρόπους να αναμορφώσουν και όχι να διαλύσουν την πρώην ΕΣΣΔ. Προωθούσαν, όπως μας λέει ο Πλόκχι, που έχει γράψει σχετικά μαζί με Μέρν-Ελιζ Σαρότε του Πανεπιστημίου Johns Hopkins (πρόκειται για μία από τις καλύτερες ιστορικούς στο ζήτημα της διπλωματικής ιστορίας της περιόδου του τέλους του Ψυχρού Πολέμου), «μια νέα μορφή ένωσης, που θα μετατρέπονταν σε χαλαρή ομοσπονδία μέσω της υπογραφής μιας συνθήκης από τις 15 δημοκρατίες που αποτελούσαν τη Σοβιετική Ένωση». Ωστόσο, οι Ουκρανοί επιθυμούσαν την ανεξαρτησία τους και αυτό περιέπλεκε τα σχέδια Γκορμπατόφ - Γέλτσιν διότι χωρίς την Ουκρανία (η δεύτερη μεγαλύτερη σλαβική δημοκρατία της άλλοτε ΕΣΣΔ), η νέα ομοσπονδία δεν θα είχε ισορροπία και οι σλαβικές δημοκρατίες θα αποκτούσαν δυσανάλογο βάρος,

Ο δε πρόεδρος Τζορτζ Μπους ο πρεσβύτερος ήλπιζε να πείσει την Ουκρανία να μην ανεξαρτητοποιηθεί, πιστεύοντας, μάταια όπως αποδείχθηκε, να αποτρέψει τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης – σε μία περίοδο μάλιστα που είχε ήδη αρχίσει η αμυπηρή αποσύνθεση της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Στο κοινό τους άρθρο το 2020 στο «Foreign Affairs» («The Shoals of Ukraine: Where American Illusions and Great-Power Politics Collide»), οι Πλόκχι και Σαρότε έγραψαν ότι ο Μπους απέτυχε να πείσει τους Ουκρανούς κατά της ανεξαρτησίας, επισκεπτόμενος το Κίεβο τον Αύγουστο του 1991. Το Κίεβο προχώρησε, μετά και το αποτυχημένο πραξικόπημα στη Μόσχα, σε διπλές εκλογές τον Δεκέμβριο του 1991. Το 90% όσων ψήφισαν διάλεξαν την ανεξαρτησία και μάλιστα το 54% των κατοίκων της Κριμαίας και το 80% του Ντονμπάς τάχθησαν υπέρ της ανεξαρτησίας. Μετά, τα πράγματα μπήκαν στον «αυτόματο πιλότο» και ο ίδιος ο Γέλτσιν αποφάσισε, μαζί με τους ηγέτες Ουκρανίας και Λευκορωσίας, να ανεξαρτητοποιηθεί από την ΕΣΣΔ.

Η ανησυχία για τα σοβιετικά πυρηνικά

«Η Δύση όμως ασχολήθηκε με την Ουκρανία στις αρχές της δεκαετίας του 1990 για έναν επιπλέον λόγο. Με την ανεξαρτησία της, η Ουκρανία ήταν αμέσως μία ευθεία απειλή καθώς «γεννήθηκε πυρηνική» μας λέει ο καθηγητής του Χάρβαρντ. Οντως, η ανεξάρτητη Ουκρανία «κληρονόμησε» περίπου 1.900 πυρηνικές κεφαλές και σχεδόν 2.500 τακτικά πυρηνικά όπλα και ήταν ουσιαστικά η τρίτη ισχυρότερη πυρηνική δύναμη στον κόσμο (με οπλοστάσιο μεγαλύτερο, εκείνη την εποχή, από αυτά της Γαλλίας, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Κίνας). Φυσικά, ο επιχειρησιακός έλεγχος των όπλων βρισκόταν στη Μόσχα, «αλλά αυτό δεν καθιστούσε μικρότερο τον κίνδυνο». Και τούτο διότι το νέο κράτος διέθετε κοιτάσματα ουρανίου αλλά και σημαντικές τεχνολογικές δυνατότητες, ιδιαίτερα στην κατασκευή πυραύλων. Είναι χαρακτηριστικό ότι όλοι οι σοβιετικοί βαλλιστικοί πυράυλοι που είχαν μεταφερθεί στην Κούβα το 1962 ήταν ουκρανικής κατασκευής. Όπως μας εξηγεί ο Πλόκχι, «η πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών και της ανεξάρτητης πλέον, Ρωσίας ήταν ότι όλο αυτό το πυρηνικό οπλοστάσιο έπρεπε να απομακρυνθεί από την Ουκρανία στην οποία ασκήθηκαν έντονες πιέσεις. Το Κίεβο ζήτησε συγκεκριμένες εγγυήσεις για κάτι τέτοιο, αλλά τελικά έλαβε μόνο «διαβεβαιώσεις» (assurances), οι οποίες αποτιμήθηκαν στο Μνημόνιο της Βουδαπέστης που υπεγράφη στις 5 Δεκεμβρίου 1994». Ωστόσο, ο δρόμος μέχρι

την υπογραφή δεν ήταν εύκολος. Ο τότε υπουργός Εξωτερικών των Ηνωμένων Πολιτειών Τζέιμς Μπέικερ είχε απευθύνει έντονες προειδοποιήσεις στον πρόεδρο Μπους για τον κίνδυνο του ουκρανικού πυρηνικού οπλοστασίου και θεωρούσε ότι μόνο μια πυρηνική δύναμη θα έπρεπε να απομείνει από την ΕΣΣΔ: η Ρωσία. «Αρχικά», λέει ο Πλόκχι, «η ουκρανική πλευρά έμοιαζε έτοιμη να αποδεχθεί τα αμερικανορωσικά σχέδια για την αποπυρηνικοποίησή της, έχοντας και το προηγούμενο της καταστροφής του Τσερνομπίλ. Ωστόσο, η συνεχιζόμενη αντιπαράθεση με τη Ρωσία, ειδικότερα για το καθεστώς της Κριμαίας όπου βρισκόταν η έδρα του Στόλου της Μαύρης Θάλασσας, οδήγησε το Κίεβο να σκεφθεί ξανά τη στάση του. Το Κοινοβούλιο της Ουκρανίας», προσθέτει, «άρχισε να έχει νέες απαιτήσεις για να παραδώσει τους πυρηνικούς

πυράυλους και πιο συγκεκριμένα ζητούσε οικονομική αποζημίωση, επίσημη αναγνώριση των ουκρανικών συνόρων και εγγυήσεις ασφαλείας».

Το «Μνημόνιο της Βουδαπέστης» και οι διαβεβαιώσεις

Όλα αυτά οδήγησαν στην υπογραφή του Μνημονίου της Βουδαπέστης, που έλαβε χώρα στην πρωτεύουσα της Ουγγαρίας, στο περιθώριο της Συνόδου Κορυφής με την οποία η άλλοτε Διάσκεψη για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΔΑ-ΣΕ) μετατράπηκε σε οργανισμό (ΟΑΣΕ). «Οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ρωσία και το Ηνωμένο Βασίλειο προσέφεραν το Μνημόνιο της Βουδαπέστης για να καθιερώσουν τις ουκρανικές ανησυχίες. Σε αντάλλαγμα για την απομάκρυνση του πυρηνικού οπλοστασίου, η Ουκρανία έλαβε διαβεβαιώσεις – και όχι εγγυήσεις, μία

Ο Μιχαήλ Γκορμπατόφ και ο Μπόρις Γέλτσιν αναζητούσαν τρόπους να αναμορφώσουν και όχι να διαλύσουν την πρώην ΕΣΣΔ, για αυτό και προωθούσαν μια νέα μορφή ένωσης, που θα μετατρέπονταν σε χαλαρή ομοσπονδία. Το σχέδιο ωστόσο δεν πέτυχε

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: REUTERS/ALANNEY MATTHEWS/IN

κρίσιμη διαφορά – για την εδαφική της ακεραιότητα. Αυτή η εδαφική ακεραιότητα παραβιάστηκε το 2014 από τη Ρωσία στην περίπτωση της Κριμαίας, παρά την ύπαρξη του Μνημονίου της Βουδαπέστης. Η ουκρανική ηγεσία από ακριβώς φοβόταν το 1993-1994» προσθέτει ο κ. Πλόκχι. Εκείνη ήταν όμως η εποχή της μεταψυχροπολεμικής ευφορίας, όταν η Ουάσιγκτον προωθούσε μέσω του ΝΑΤΟ τον «Συνεταιρισμό για την Ειρήνη» (Partnership for Peace – PFP) ο οποίος ήταν ανοικτός για όλα τα μετασοβιετικά κράτη, άρα και για την Ουκρανία. Το Κίεβο όμως, αν και δεν καλλιπτόταν από τις διαβεβαιώσεις του Μνημονίου της Βουδαπέστης, δεν είχε πολλές επιλογές, δεδομένης και της τραγικής οικονομικής του κατάστασης. Η δε κυβέρνηση του Μπιλ Κλίντον, που είχε διαδεχθεί τον Τζορτζ Μπους στην προεδρία, κινήθηκε αργότερα προς τη διεύρυνση του ΝΑΤΟ με νέα μέλη, μάλλον εγκαταλείποντας το PFP. Αυτό προφρόδθησε τις ρωσικές ανησυχίες και η Ουκρανία έμεινε κάπου στη μέση, εγκλωβισμένη σε μία «γκρίζα γεωπολιτική περιοχή έντονου ανταγωνισμού» όπως τη χαρακτηρίζει ο συνομιλητής μας. Οι συνεχείς διευρύνσεις του ΝΑΤΟ «αύξησαν την ευλωτότητα της Ουκρανίας» σημειώνει.

Η Γεωργία, η Κριμαία και τα σφάλματα των ΗΠΑ

«Η Ρωσία δεν εγκατέλειψε ποτέ ουσιαστικά τον μετασοβιετικό χώρο. Μπορεί η Ουάσιγκτον να νόμισε ότι η αποπυρηνικοποίηση της Ουκρανίας θα την απάλλαζε από το πρόβλημα και να πίστεψε ότι η ανεξαρτησία της ήταν ένα τετελεσμένο γεγονός, αλλά στην πραγματικότητα η Ρωσία έβλεπε την Ουκρανία όχι μόνο ως κρίσιμο στοιχείο της πρώην αυτοκρατορίας, αλλά και ως την ιστορική και εθνική καρδιά της σύγχρονης Ρωσίας. Ο πόλεμος στη Γεωργία το 2008 έδειξε ότι η Ρωσία ήταν προετοιμασμένη να χρησιμοποιήσει βία στον μετασοβιετικό χώρο. Η Κριμαία ήταν απλά το επόμενο στάδιο» εξηγεί ο κ. Πλόκχι. Η δε προσπάθεια της κυβέρνησης του Τζορτζ Μπους του νεότερου να

προωθήσει την ένταξη της Ουκρανίας και της Γεωργίας κατά τη Σύνοδο Κορυφής του Βουκουρεστίου το 2008 είχε χειροτερεύσει την κατάσταση. Η ευκαιρία να προωθηθεί η ασφάλεια της Ουκρανίας είχε χαθεί νωρίτερα – όταν θα είχε και χαμηλότερο κόστος.

Τον ρωτάμε ποιες είναι οι προθέσεις του Βλαντίμιρ Πούτιν με αφορμή τις τελευταίες εξελίξεις γύρω από την Ουκρανία και τις ρωσικές προτάσεις για τη δημιουργία ουσιαστικά μιας «ζώνης ασφαλείας» στον μετασοβιετικό χώρο. *«Πραγματικά είναι δύσκολη η απάντηση για το ποιες είναι οι προθέσεις του Πούτιν. Πιστεύω πάντως όσα λένε δημοσίως οι αμερικανοί αξιωματούχοι ότι οι ρωσικές προτάσεις δεν μπορούν να αποτελέσουν σημείο εκκίνησης (non-starter)»* τονίζει ο κ. Πλόκχι. Για τον ίδιο, *«δεν νομίζω ότι ο στόχος της Μόσχας είναι να ουδετεροποιήσει την Ουκρανία. Εκτιμώ ότι θέλει να την επανεντάξει στον μετασοβιετικό χώρο. Και πρέπει να σημειωθεί ότι δεν υπήρξε, μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, κάποια συμφωνία σχετικά με τη μοίρα των χωρών του μετασοβιετικού χώρου».*

«Να αυξηθεί το διακύβευμα για τη Ρωσία»

Το μείζον ερώτημα σήμερα είναι αν υπάρχει διέξοδος από την πολυμένη κατάσταση που έχει διαμορφωθεί γύρω από την Ουκρανία. Ο κ. Πλόκχι εμφανίζεται απαισιόδοξος. *«Ένα σημαντικό κομμάτι της Ουκρανίας έχει ήδη προσαρτηθεί στη Ρωσία»* σημειώνει, αναφερόμενος τόσο στην Κριμαία (που «επισήμως») έχει προσαρτηθεί, όσο και σε περιοχές της Ανατολικής Ουκρανίας (επαρχίες Ντονέτσκ και Λουχάνσκ). Κατά την άποψή του, *«η θυσία και άλλου ουκρανικού εδάφους δεν πρόκειται να λύσει το πρόβλημα. Ίσως η μόνη διέξοδος από την κατάσταση που έχει δημιουργηθεί με τη ρωσική επιθετικότητα είναι να αυξηθεί το διακύβευμα για τη Ρωσία. Στην περίπτωση της Κριμαίας αυτό δεν συνέβη και εφόσον το κόστος παραμείνει χαμηλό, η επιθετικότητα θα συνεχιστεί».*

«Ίσως η μόνη διέξοδος από την κατάσταση που έχει δημιουργηθεί με τη ρωσική επιθετικότητα είναι να αυξηθεί το διακύβευμα για τη Ρωσία» λέει ο Σέρχιι Πλόκχι

Μπορεί η Ουάσιγκτον να νόμισε ότι η αποπυρηνικοποίηση της Ουκρανίας θα την απάλλαζε από το πρόβλημα και να πίστεψε ότι η ανεξαρτησία της ήταν ένα τετελεσμένο γεγονός, αλλά στην πραγματικότητα η Ρωσία έβλεπε την Ουκρανία όχι μόνο ως κρίσιμο στοιχείο της πρώην αυτοκρατορίας, αλλά και ως την ιστορική και εθνική καρδιά της σύγχρονης Ρωσίας